

ПЕРВИННІ ТА ВТОРИННІ АНТРОПОНІМИ В РОМАНІ В. ШКЛЯРА "ЧОРНИЙ ВОРОН. ЗАЛИШЕНЕЦЬ"

Анотація. У роботі виявлено та охарактеризовано первинні і вторинні власні назви у романі Василя Шкляра "Чорний Ворон. Залишенець". У романі представлено широкий діапазон антропонімів і це не дивно: для художнього тексту дійсно антропоніми є найважливішою групою власних назв, бо взаємостосунки між персонажами визначаються не тільки поведінкою, характером, словами, манерами, вчинками, поглядами, заняттями, смаками, суспільним станом, а найменування персонажів та формами імен, якими персонажі називають один одного.

Питання про поділ слів на класи поставало перед вченими різних епох і народів з давніх часів. Вивченням частин мови у своїх дослідженнях займалися В. В. Виноградов, В. М. Русанівський, П. Ф. Фортунатов, О. М. Пешковський, Д. М. Ушаков, Л. В. Щерба, О. О. Шахматов, О. К. Безпояско, В. О. Горпинич, І. К. Кучеренко, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, та ін. Питання про частини мови залишається і в наш час предметом дискусій.

Центральними в системі частин мови є іменник та дієслово. Іменникові відведена роль називати або позначати об'єкти позамовної дійсності, що впливає з ономасіологічної природи імені – бути мовним знаком предмета, відображеного людською свідомістю. Такий предмет сприймається як щось окреме, наділене відповідними формами і місцем у просторі. Так як іменнику як частині мови в мовознавстві відводять провідну роль, що вмотивовано семою предметності, то аналіз його лексико-граматичних розрядів, зокрема власних назв з урахуванням їх походження (первинні і вторинні іменники) у художніх творах, а саме у романі Василя Шкляра "Чорний Ворон. Залишенець" і зумовлює актуальність нашої статті.

Мета дослідження полягає у дослідженні питомих ваги та ролі первинних і вторинних власних назв у романі В. Шкляра "Чорний Ворон. Залишенець". Відповідно **завдання** статті – виявити та охарактеризувати первинні та вторинні власні назви, наявні в романі В. Шкляра.

З усіх частин мови найчіткіше вирізняється іменник, завдяки тому що відображає насамперед субстанціальні (зі значенням реальної предметності або зі сприйнятим у нашій свідомості таким значенням) об'єкти, а ці матеріальні об'єкти людська свідомість розрізняє найлегше, а отже, межі іменника виявляються досить окресленими [1, 47].

Іменник – це самостійна частина мови, що має категорійне значення предметності, виражене класифікаційними категоріями роду і істоти/неістоти та словозмінними категоріями числа і відмінка [2, 33].

Семантичне ядро іменників становлять позначення предметів і тих понять, яким притаманне передусім те, що вони відображають матеріальні предмети і містять у собі внаслідок цього загальну категорійну ознаку предметності. Це семантичне ядро утворюють слова, які позначають те, про що мислимо як дещо окреме, виділюване в певних просторових межах, тобто як про "справжній" предмет. Таке розуміння означає, що в основу виокремлення іменника покладено ономасіологічну категорію предметності. Іменники поширюються на найменування того, що ми визнаємо предметом. Найменування предметів матеріального світу є **первинним значенням** іменників, а іменники, які позначають такі предмети, – **первинними іменниками**.

Вторинні іменники ж виражають діаметрально протилежну граматичну, предметність, утворюють при цьому синтаксичні деривати. Вони можуть називати явища, факти, події, якості, властивості, процесуальні стани і дії. Тобто у вторинні іменники є похідними, а в семантиці наявна сема ознаки (властивостей і відношень).

Антропонім (від грецької – людина та ім'я та людина, назва) – власна назва людей: ім'я особове, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім (Михайло, Надія; Іларіонович, Іванівна; Ситнянська; Журавель) [4, 29].

У нашій статті серед досліджуваних первинних і вторинних власних назв у романі "Чорний Ворон. Залишенець" Василя Шкляра антропоніми займають більшу частину і це не дивно: для художнього тексту дійсно антропоніми є найважливішою групою власних назв, бо взаємостосунки між персонажами визначаються не тільки поведінкою, характером, словами, манерами, вчинками, поглядами, заняттями, смаками, суспільним станом, а найменування персонажів та формами імен, якими персонажі називають один одного [3, 69].

У романі Василя Шкляра представлений широкий діапазон антропонімів. Якщо розглядати ці власні назви з морфологічної точки зору, то первинні антропоніми становлять їх більшу частину: *Петро, Гриць, Трохим, Олексій, Марія, Євдосія, Тимофій* [3, 265]: "...щупленька паніматка **Оленка** долучалася до нього таким ангельським голосочком, що дехто не стримав сліз" [5, 223], *"Пилип Хмара таку машину колись запрягав кіньми і катав дівчат"* [5, 29].

Найчисельнішу групу вторинних власних назв представлено відприкметниковими іменниками: *"Ларіон **Загородній** вийшов наперед, припадаючи на ліву ногу, нервово посмикав себе за чорну бороду"* [5, 143]. Як бачимо, у романі "Чорний Ворон. Залишенець" Василь Шкляр використовує низку прізвищ прикметникового типу. Вторинні ж дієслівні антропоніми становлять меншу групу: *"Ворон ще тоді, у загоні **Гризла**, швидко вгадав, що в цьому хлопцеві з хижим ротом причаїлась якась підспідка"* [5, 93].

Ще менший пласт літературно-художніх антропонімів у романі займають іменники, що утворилися від інших частин мови шляхом словоскладання: *"По праву руку від Сєні Кацмана сидів діжкуватий начальник управкому **Сиром'ятников**, із пащеки якого тхнуло, як із жомом ями..."* [5, 57].

У романі є такий вид антропонімів, як андроніми – іменування жінки за іменем, прізвищем чи прізвищем її чоловіка: *"Вони вдвох випивали по чарці, до столу підтюпцем дріботіла заклопотана **Бєниха**, по-чудернацькому закутана в чорну хустину..."* [5, 39].

Отже, дослідження показала насиченість роману В. Шкляра "Чорний Ворон. Залишенець" первинними та вторинними антропонімами. У роботі не було виявлено первинні і вторинні власні назви від числівникового та відприслівникового характеру.

Література

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика укр. мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська; За ред. І. Р. Вихованця. – К. : Унів. вид-во "Пульсари", 2004. – 400 с.
2. Горпинич В. О. Українська морфологія : навчальний посібник / В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. – 350 с.
3. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження / О. Ю. Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса : Астропринт, 2000. – Вип. 4. – С. 68–74.
4. Українська мова : енциклопедія / [Ред. кол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
5. Шкляр В. Залишенець. Чорний ворон / В. Шкляр – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 375 с.

К. О. Жигула,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник –к. філол. н., доц. В. М. Школа.

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню новаторства Михайля Семенка, руйнуванню сталих канонів у творчості письменника. Увагу зосереджено на засобах зображення нетрадиційних художніх образів і введення їх в українську літературу.

Ключові слова: футуризм, драма, Ліліт, дума, Маруся Богуславка.

Михайль Семенко (1892 – 1937) відомий в українській літературі як поет доби Розстріляного відродження; основоположник і теоретик українського футуризму. Митець видавав численні збірки